

Öz Yeterlilik Algısı ile Kendini Sabotaj Eğilimi Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracı Rolü¹

The Mediating Role of Self-Esteem in the Relationship Between Self-Efficacy and Self-Handicapping

Hilmiye TÜRESİN TETİK²

Lale ORAL ATAÇ³

Sevinç KÖSE⁴

Öz

Bu araştırmanın amacı, öz yeterlilik ile kendini sabotaj eğilimi arasındaki ilişkide benlik saygısının rolünü ortaya koymaktır. Bu amaçla 283 katılımcıya, benlik saygısı ölçeği, kendini sabotaj ölçeği ve öz yeterlilik ölçeği ile demografik sorulardan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Analiz sonuçları öz yeterlilik, benlik saygısı ve kendini sabotaj arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, öz yeterlilik ile kendini sabotaj arasındaki ilişkide benlik saygısının tam aracılık etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Benlik Saygısı, Kendini Sabotaj Eğilimi, Öz Yeterlilik

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the role of self-esteem in the relationship between self-efficacy and self-handicapping tendency. For this purpose, a questionnaire consisting of self-esteem scale, self-handicapping scale and self-efficacy scale and demographic questions were applied to 283 participants. The analysis results revealed a significant relationship between self-efficacy, self-esteem and self-handicapping. In addition to this, it has been found that self-esteem has a full mediation effect in the relationship between self-efficacy and self-handicapping.

Keywords: Self-Esteem, Self-Handicapping, Self-Efficacy

Tür: Araştırma makalesi

Gönderim tarihi: 05.11.2018

Kabul tarihi: 20.04.2019

¹ Bu çalışma, 6. Örgütsel Davranış Kongresinde sunulan aynı adlı bildirinin genişletilmiş halidir.

² Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, hilmiye.turesin@cbu.edu.tr (ORCID: 0000-0002-7050-0495)

³ Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, lale.oral@cbu.edu.tr (ORCID: 0000-0001-7261-7788)

⁴ Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, sevinc.kose@cbu.edu.tr (ORCID: 0000-0003-3090-6455)

1. Giriş

Bazı bireylerin, herhangi bir görevde başarısız olma durumunda kişisel saygınlığını korumaya alma dürtüsüyle, görev öncesinde kendi performansını engelleme ve başarısızlığa, dış etmenlerden kaynaklanan makul nedenler yaratma yönünde davranışlar sergilediği bilinmektedir. Çeşitli kişisel ve ortamsal faktörlerin etkisine açık olan bu eğilim, kendini sabotaj eğilimi olarak adlandırılmaktadır (Hirt, McCrea ve Boris, 2003). Kendisini olası bir başarısızlığın olumsuz sonuçlarından koruyacağı veya başarı durumunda olması gerekenden yüksek bir itibar sağlayacağı düşüncesiyle bireylerin zaman zaman sabotaj davranışlarına yöneldiği bilinmektedir (Tice ve Baumeister, 1990). Araştırma sonuçları, kendi ile ilgili olumsuz değerlendirmelere sahip olma eğiliminin daha yüksek olması dolayısıyla, düşük benlik saygısına sahip bireylerin, herhangi bir görevde başarısız olma ihtimallerini daha yüksek bulduklarını ve kendilerini korumak adına sabotaj stratejilerinden faydalanmaya daha yatkın olduklarını göstermektedir (Thomas ve Gadbois, 2007; Elmas ve Aşçı, 2017). Bununla paralel şekilde, düşük öz yeterlilik algısının da kendini sabotaj eğilimini arttırdığı yönünde araştırma sonuçları mevcuttur (Coudevylle vd., 2008; Stewart ve George-Walker, 2014). Kendini sabotaj eğilimi, öz yeterlilik algısı ve benlik saygısı değişkenleri literatürde sıklıkla akademik başarı ile ilişkilendirilmekte, bunun neticesinde de öğrencilerden oluşan örneklem üzerinde çok sayıda araştırma gerçekleştirilmektedir (Marsh ve O'Mara, 2008; Lane vd., 2004; Chemers vd., 2001; Multon vd., 1991; Zuckerman vd., 1998; Lent vd., 1986). Bu araştırmanın amacı, benlik saygısı, öz yeterlilik ve kendini sabotaj eğilimleri arasındaki ilişkileri üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde incelemektir. Bu kapsamda; "Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve öz yeterlilik algısı ile kendini sabotaj eğilimleri arasında nasıl bir ilişki var?", "Öğrencilerin öz yeterlilik algısı ile kendini sabotaj eğilimi arasındaki ilişkide benlik saygısı değişkeni nasıl bir rol oynamaktadır?" sorularına yanıt aranmaktadır. Araştırmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinin bugün akademik başarılarına; gelecekte ise iş performanslarına etki etmesi muhtemel algı ve eğilimlerine ilişkin veriler sunması bakımından önem arz etmektedir.

2. Kuramsal Çerçeve

Benlik saygısı, bireyin kendi değeri ile ilgili öznel değerlendirmesi şeklinde tanımlanabilir (Orth ve Robins, 2014). Bir diğer ifade ile yüksek benlik saygısı, kişinin kendi hakkındaki genel değerlendirmesinin olumlu; düşük benlik saygısı ise olumsuz olması anlamını taşımaktadır (Baumeister vd., 2003). Pek çok başka değişkeni etkilemesi dolayısıyla modern sosyal bilimlerin üzerinde en fazla araştırma yapılan kavramlarından biri olarak kabul edilen (Bleidorn vd., 2016) benlik saygısı ile bireyin psikolojik iyi oluş durumu arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Pierce vd., 2015). Benlik kavramının önemli bir bileşeni olarak benlik saygısının bireyin iş yaşamındaki başarısı üzerinde de önemli etkileri vardır. Araştırmalar, yüksek benlik saygısının iş yaşamında karşılaşılan güçlüklerle baş etmede bireylere avantaj sağladığını ortaya koymaktadır (Van Vianen vd., 2012; Duffy, 2010). Akademik başarı ile ilişkisine yönelik araştırmaların bir kısmı, benlik saygısının akademik başarıdaki artış veya azalışa göre şekillendiği görüşünden hareket etmekte (Baumeister vd., 2003; Martin vd.,

2005); diğer bazı araştırmalar ise benlik saygısının akademik performansa olumlu etki ettiği yönünde sonuçlara ulaşmaktadır (Lane ve Lane, 2001; Lane vd., 2004).

Benlik saygısından etkilenen ve bireyin akademik veya iş performansı üzerindeki etkisi dolayısıyla önem arz eden bir diğer değişken ise kendini sabotaj eğilimidir. Buna göre, karşılaştığı güçlüklerle baş etme becerisine sahip olup olmadığı konusunda belirsizlik yaşayan bireyler, başarısızlıklarını dışsallaştırma ve başarılarını içselleştirme yönünde bir eğilime sahip olmaktadır (Berglas ve Jones, 1978). Başarısızlığı dışsal etkenlere bağlayabilmek için ise kendi kendilerine engeller oluşturma yoluna gitmektedirler. Daha açık ifade etmek gerekirse, kendini sabote etme eğilimine sahip bireyler, bir görevin başarıyla tamamlanma olasılığını düşürecek engeller oluşturmada ve böylece kendilerine, başarısızlıklarını mazur gösterecek özürler temin etmektedirler. Performans göstermeden önce böyle engeller temin etmek, başarısız olması durumunda kişinin üstleneceği bireysel sorumluluğu azaltacak, başarı durumunda duyulacak tatmini ise artıracaktır (Leary ve Shepperd, 1986). Bireyin bu şekilde kendi kendini engellemesinin altında yatan ana etmen, muhtemel başarısızlığın sorumluluğunu yükleyebileceği nedenler ortaya koyarak, kendi yeteneklerinin yetersiz olduğunu teşhis etmekten ve başarısızlığın yol açtığı bireysel sonuçlardan kaçınma gayretidir (Jones ve Berglas, 1978). İlgili literatür, bireylerin kendilerini sözel ve davranışsal olmak üzere iki türlü sabote ettiğini ortaya koymaktadır. Kendini sözel yolla sabote eden birey, içinde bulunduğu koşulların olumsuz olması sebebiyle başarısız olduğunu iddia etmektedir. Bireyin sınav kaygısı veya sosyal kaygı yaşadığını, utandığını, travmatik olaylar yaşandığını öne sürmesi buna örnek gösterilebilir. Kendini davranışsal yolla sabote eden birey ise performansını doğrudan etkileyen, kasıtlı ve gözlenebilir faaliyetler göstermektedir. Bireyin görev ve faaliyetlerini ertelemesi, görevle ilgisi olmayan aktivitelerle aşırı ilgilenmesi, yeterli pratik ve alıştırma yapmaması, madde, ilaç ve alkol kullanması davranışsal kendini sabotaj stratejilerine örnek kabul edilmektedir (Akın, Abacı ve Akın, 2011).

Bazı bireylerin diğerlerine kıyasla kendini sabotaj stratejilerine daha az meyilli olduğu; örneğin, güçlüklerle mücadele konusunda gücüne ve kaynaklarına güven duyan bireylerin, kendilerini bu taktiklerin ardına sığınmak zorunda hissetmedikleri belirtilmektedir (Berglas ve Jones, 1978). Nitekim bu yargıyı destekleyen çok sayıda araştırma bulgusu da mevcuttur. Martin ve Brawley (2002) ile Elmas ve Aşçı (2017) araştırmaları, benlik saygısı ile kendini sabotaj eğilimi arasında negatif yönlü korelasyon bulunduğu ve benlik saygısı değişkeninin kendini sabotaj eğiliminin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mello-Goldner ve Jackson (1999) kadın katılımcılar; Prapavessis ve Grove (1998) ile Coudevylle ve arkadaşlarının (2008) ise sporcular üzerinde yaptıkları araştırmalarda benlik saygısı ile kendini sabotaj eğilimi arasında negatif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kendini sabotaj eğilimi ile benlik saygısı değişkenleri arasındaki ilişki, akademik başarı üzerindeki etkileri dolayısıyla üniversite öğrencileri üzerinde de çok sayıda araştırmada test edilmiştir. Bu araştırmalarda da yukarıdaki sonuçları destekler yönde bulgulara ulaşılmıştır (Del Mar Ferradás, Freire, Rodriguez ve Piñeiro, 2018; Pulford vd., 2005; Rhodewalt ve Hill, 1995; Thomas ve Gadbois, 2007; Barutçu Yıldırım ve Demir, 2019; Chen, Sun ve Wang, 2018). Bu verilerden yola çıkılarak araştırmanın birinci hipotezi şu şekilde kurulmuştur:

H₁: Benlik saygısı kendini sabotaj eğilimini negatif yönde etkilemektedir. Öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin yüksek olması kendini sabotaj eğilimlerini zayıflatmaktadır.

Mevcut literatürde, kendini sabotaj eğilimi ile ilişkisi bakımından ön plana çıkan bir diğer kavramın öz yeterlilik olduğu görülmektedir. Araştırmalar, öz yeterlilik düzeyinin, kendini sabotaj davranışlarının açıklanmasında önemli bir faktör olarak dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir (Martin ve Brawley, 2002). Bandura'ya (2010) göre öz yeterlilik, kişinin yaşamını etkileyen olaylara tesir etme ve bu olayların yaşanma biçimini kontrol etme yetkinliğine olan inancıdır. Bu inanç, bireyin yaşamında motivasyonun, performansın ve duygusal esenliğin temelini oluşturmaktadır. Kendini sabotaj davranışlarının, bireylerin kendi yeteneklerinden kuşku duymalarının neticesi olarak ortaya çıktığından yukarıda bahsedilmiştir. Bu durumda, benlik saygısının yanı sıra öz yeterlilik düzeyi düşük bireylerin sabotaj stratejilerine baş vurma ihtimalinin daha yüksek olacağını düşünmek mümkündür. Nitekim araştırma sonuçları da öz yeterlilik algısı ile kendini sabotaj eğilimi arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Pulford vd, 2005). Bununla birlikte, Bandura (1997) bireylerin belirli bir görevi yerine getirebilmekle ilgili öz yeterlilik algılarının, benlik saygılarını etkileyebileceğini öne sürmüştür. Öz yeterlilik ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında Gardner ve Pierce (1998), söz konusu iki kavram arasındaki farkları ortaya koymaktadırlar. Buna göre öz yeterlilik, kişinin belirli bir görevi yerine getirmek için gereken faaliyetleri ortaya koyma ve düzenleme becerileri hakkındaki inancıdır. Benlik saygısı ise kişinin kendi yetenekleri ve değeri hakkındaki algısıdır. Öz yeterlilik oldukça bilişsel iken, benlik saygısı daha ziyade duygusal bir yapıdır. Benlik saygısı, kişinin kendisiyle ilgili mevcut değerlendirmesine; öz yeterlilik, bir görevle ilgili gelecekteki başarısına ilişkin değerlendirmesine işaret etmektedir. Yazarlar aynı araştırmada, öz yeterlilik düzeyinin benlik saygısı üzerinde pozitif etkisi olduğunu, öz yeterlilik düzeyi arttıkça benlik saygısı düzeyinin de arttığını tespit etmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanın ikinci ve üçüncü hipotezleri şu şekildedir:

H₂: Öz yeterlilik algısı kendini sabotaj eğilimini negatif yönde etkilemektedir. Öğrencilerin öz yeterlilik algısının yüksek olması kendini sabotaj eğilimlerini zayıflatmaktadır.

H₃: Öz yeterlilik algısı benlik saygısı düzeyini pozitif yönde etkilemektedir. Öğrencilerin öz yeterlilik algısının yüksek olması benlik saygısı düzeylerinde de artış sağlamaktadır.

Bu noktadan hareketle, bireylerin benlik saygısı düzeyinin öz yeterlilik ile kendini sabotaj eğilimi arasındaki ilişkide aracı rolü oynayacağını düşünmek mümkündür. Üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik algılarının yükselmesi benlik saygısı düzeylerini arttıracak ve böylece kendilerini sabotaj eğilimleri azalacaktır. Bu doğrultuda araştırmanın dördüncü hipotezi şöyledir:

H₄: Benlik saygısı değişkeni, öz yeterlilik ile kendini sabotaj eğilimi arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Nicel yönetime uygun olarak tasarlanan ve kesitsel özellik gösteren araştırmada veri toplamak için anket tekniğinden faydalanılmıştır. Üç ölçek ile katılımcıların demografik özelliklerini ölçmek üzere hazırlanmış sorularla birlikte toplam 47 maddeden oluşan anket formu, kolayda örnekleme yoluyla ulaşılan katılımcılara uygulanmıştır. Elde edilen veriler Lisrel, IBM SPSS ve AMOS paket programları ile analize tabi tutulmuş; doğrulayıcı faktör analizi, güvenilirlik analizi, korelasyon analizi ve yapısal eşitlik modeli ile yol analizi uygulanmıştır.

Örneklem: Araştırmanın örneklemini, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören 283 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 21'dir. Örneklem 144'ü kadın, 137'si ise erkektir. 2 öğrenci cinsiyet sorusunu yanıtızsız bırakmıştır.

Veri toplama araçları: Kendini sabotaj eğilimine ilişkin ölçüm yapmak için Jones ve Rhodewalt (1982) tarafından geliştirilen ve Akın (2012) tarafından dilimize uyarlanan "Kendini Sabotaj Ölçeği" kullanılmıştır. Beşli Likert tipinde (1-Tamamen katılmıyorum, 5-Tamamen Katılıyorum) hazırlanmış olan ölçek tek boyutludur ve 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan 3., 5., 6., 10., 13., 20., 22. ve 23. maddeler ters kodlanmıştır. Katılımcılardan, ölçek maddelerinin kendileri ile ne ölçüde örtüştüğünü, kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum arasında değişen bir skalada belirtmeleri istenmiştir. Akın (2012), ölçeğin tamamı için Cronbach's alpha güvenilirlik değerini ,90 olarak tespit etmiştir. Bu araştırmada, ölçeğin güvenilirliğini düşürdüğü gerekçesiyle 10, 12, 13, 14, 20, 22 ve 24. maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak, ölçeğin tamamı için bu araştırmadan elde edilen Cronbach's alpha değeri ,66'dır. Ölçeğin tek faktörlü yapısını doğrulamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Uyum iyiliği kriterleri (RMSEA=0,07 $\chi^2 = 314,41$ $\chi^2/df = 2,38$ GFI= ,90 SRMR= ,08) kabul edilebilir sınırlar içerisinde (Byrne, 2010; Kline, 2010).

Katılımcıların benlik saygısına ilişkin değerleri, Rosenberg'in (1965) 'Benlik Saygısı Ölçeği' ile ölçülmüştür. Katılımcılardan, ölçeği oluşturan 10 maddeye, kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum arasında değişen beşli Likert ölçeğinde puan vermeleri istenmiştir. Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği, Çuhadaroğlu (1986) tarafından dilimize uyarlanmıştır ve benzer araştırmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Ölçekteki 3., 5., 8., 9. ve 10. maddeler ters kodlanmıştır. Çuhadaroğlu (1986) ölçeğin tamamı için Cronbach's alpha güvenilirlik değerini ,76 olarak tespit etmiştir. Araştırma verileri ile gerçekleştirilen güvenilirlik analizinde ölçeğin Cronbach's alpha değeri ,84 olarak tespit edilmiştir. Uyum iyiliği kriterleri (RMSEA=,066, $\chi^2 = 75,93$, $\chi^2/df = 2,23$, GFI= ,95, SRMR= ,08) kabul edilebilir sınırlar içerisinde (Byrne, 2010; Kline, 2010).

Katılımcıların öz yeterlilik algılarına yönelik değerleri, Schwarzer ve Jerusalem'in (1992) 'Öz Yeterlilik Ölçeği' ile ölçülmüştür. Katılımcılardan, ölçeği oluşturan 10 maddeye, kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum arasında değişen beşli Likert ölçeğinde puan vermeleri istenmiştir. Ölçek, Yeşilay ve arkadaşları (1997) tarafından dilimize uyarlanmıştır. Araştırma verileri ile gerçekleştirilen güvenilirlik analizinde ölçeğin Cronbach's alpha değeri, 85 olarak tespit edilmiştir. Uyum iyiliği

kriterleri (RMSEA=,06, $\chi^2 = 75,93$, $\chi^2 /df= 2,23$, GFI= ,95, SRMR= ,08) kabul edilebilir sınırlar içerisinde (Byrne, 2010; Kline, 2010).

4. Bulgular

Bu çalışmada, öz yeterlilik düzeyinin kendini sabotaj eğilimini ne düzeyde açıkladığı ve benlik saygısı değişkeninin bu süreçte bir aracılık rolünün olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla önce değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş, daha sonra ise yapısal eşitlik modeli ile hipotezlerde ön görülen yapı analiz edilmiştir. Bu kapsamda, öz yeterlilik bağımsız değişken, kendini sabotaj bağımlı değişken ve benlik saygısı aracı değişken olarak alınmıştır. Benlik saygısının, öz yeterlilik ile kendini sabotaj arasındaki ilişkide oynadığı aracılık rolünü açıklamada, Baron ve Kenny'nin (1986) aracılık etkisi ile ilgili varsayımları dikkate alınmıştır. Buna göre; a) bağımsız değişkenin (öz yeterlilik) aracı değişken (benlik saygısı) üzerinde anlamlı bir etkisi varsa, b) aracı değişkenin (benlik saygısı) bağımsız değişken (kendini sabotaj eğilimi) üzerinde anlamlı bir etkisi varsa, c) önceki iki varsayımda belirtilen ilişkiler kontrol edildiğinde, bağımsız değişkenin (öz yeterlilik) bağımlı değişken (kendini sabotaj eğilimi) üzerinde önceden anlamlı olan etkisi anlamsızlaştıysa güçlü (tam) aracılık etkisinden bahsedilmektedir. Ortaya çıkan aracılık etkisinin anlamlılığı için Sobel testi (Sobel, 1982) uygulanmıştır.

Değişkenler arasındaki korelasyonlar Tablo 1'de görülmektedir. Buna göre, benlik saygısının kendini sabotaj eğilimiyle ($r=-0,448$, $p<0,01$) orta düzeyde ve negatif; öz yeterlilik algısıyla ($r=0,588$, $p<0,01$) orta düzeyde ve pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, öz yeterlilik algısı ile kendini sabotaj eğiliminin ($r=-0,248$, $p<0,01$) zayıf düzeyde negatif ilişkili olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Değişkenler arasındaki korelasyonlar

	Ortalama	Ss	Kendini Sabotaj	Benlik Saygısı	Öz yeterlilik
Kendini Sabotaj	2,89	,44233	1	-,448**	-,248**
Benlik Saygısı	3,87	,68259		1	,588**
Öz yeterlilik	3,77	,59283			1

** $p<,01$, * $p<,05$

Tespit edilen bu ilişkiler doğrultusunda, öz yeterlilik algısının kendini sabotaj eğilimi üzerindeki etkisini belirlemek için yapısal eşitlik modeli kurulmuştur. Modelin uyum iyiliği değerleri yapısal eşitliği doğrulamaktadır ($\chi^2/df=1,50$, RMSEA=0,042, CFI=0,90). Tablo 2'de görüldüğü gibi, kendini sabotaj eğilimi üzerinde öz yeterlilik algısının anlamlı negatif etkisi ($\beta=-0,23$, $p<0,01$) bulunmaktadır. Buna göre, öz yeterlilik algısının artmasının, kendini sabotaj eğilimini azalttığı görülmektedir. Dolayısıyla, H_2 hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 2: Model 1'in yol katsayıları

	Standardize β	Standart Hata	p
Öz Yeterlilik \longrightarrow Kendini Sabotaj	-0,23	0,07	0,00

Tablo 1'de yer alan korelasyon değerleri incelendiğinde; benlik saygısının kendini sabotaj eğilimiyle ($r=-0,448$, $p<0,01$) orta düzeyde ve negatif; öz yeterlilik algısıyla ($r=0,588$, $p<0,01$) orta düzeyde ve pozitif ilişkili olduğu tespit edilmişti. Bu durum, benlik saygısının, öz yeterliliğin kendini sabotaj eğilimi üzerindeki etkisinde aracılık rolü olabileceğine işaret etmektedir. Aracılık etkisinden bahsedebilmek için, Baron ve Kenny (1986), aracı değişken analize alındıktan sonra bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin azalmasını ya da bu etkinin anlamsızlaşmasını beklemektedir.

Öz yeterliliğin kendini sabotaj eğilimi üzerindeki doğrudan etkisi tespit edildikten sonra, bu etkide benlik saygısının bir aracılık rolü oynayıp oynamadığını belirlemek için bir diğer yapısal model oluşturulmuştur. Modelin uyum iyiliği değerleri yapısal eşitliği doğrulamaktadır ($\chi^2/df=1,50$, $RMSEA=0,042$, $CFI=0,90$, $GFI=0,85$). Elde edilen sonuca göre ve tablo 3'te de görüldüğü üzere, öz yeterliliğin kendini sabotaj eğilimi üzerindeki doğrudan etkisi ($\beta=-0,23$, $p<0,01$), benlik saygısının araya girmesiyle anlamsızlaşmıştır ($\beta=0,002$, $p>0,01$). Bu durumda, H_1 ve H_3 desteklenmiştir.

Tablo 3: Model 2'nin yol katsayıları

	Standardize β	Standart Hata	p
Öz yeterlilik \longrightarrow Kendini Sabotaj	,002	,53	,97
Öz yeterlilik \longrightarrow Benlik Saygısı	,68	,10	,00
Benlik Saygısı \longrightarrow Kendini Sabotaj	-,38	,11	,00

Kurulan üçüncü yapısal eşitlik modeli, benlik saygısının, öz yeterlilik ile kendini sabotaj arasında tam aracılık etkisi olduğunu göstermektedir. Modelin uyum iyiliği değerleri yapısal eşitliği doğrulamaktadır ($\chi^2/df=1,61$, $RMSEA=0,04$, $CFI=0,86$, $GFI=0,86$). Elde edilen sonuca göre ve Tablo 4'te de görüldüğü üzere; öz yeterlilik algısı benlik saygısını pozitif yönde etkilemekte ($\beta=0,68$, $p<0,01$), benlik saygısı da kendini sabotaj eğilimini negatif yönde etkilemektedir ($\beta=-0,38$, $p<0,01$). Dolayısıyla, benlik saygısının öz yeterlilik ile kendini sabotaj arasındaki ilişkide tam aracılık etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Öz yeterliliğin kendini sabotaj üzerindeki etkisi, benlik saygısı yoluyla olmaktadır. Öz yeterliliğin artması, benlik saygısını artırmakta; benlik saygısının artması da kendini sabotaj eğilimini azaltmaktadır. Sonuç olarak, H_4 hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 4: Model 3'ün yol katsayıları

		Standardize β	Standart Hata	p
Öz yeterlilik	→ Benlik Saygısı	,68	,01	,00
Benlik Saygısı	→ Kendini Sabotaj	-,38	,10	,00

Bu süreçte aracılık etkisinin tam olarak belirlenebilmesi için tablo 5'te görülen Sobel Testi yapılmıştır.

Tablo 5: Benlik saygısının aracılık etkisi-Sobel Testi sonuçları

Sobel Testi	Test İstatistiği (z)3,07989
p<0.001	

Sobel Testi'ne göre, öz yeterliliğin kendini sabotaj üzerindeki etkisinde benlik saygısının tam aracılık rolü oynadığı (z=3,08, p<0.001) görülmektedir. Dolayısıyla, öz yeterlilik algısının artması benlik saygısının artmasıyla kendini sabotaj eğilimini azaltmaktadır.

5. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik ve benlik saygısı algıları ile kendini sabotaj eğilimleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan araştırmada öz yeterlilik, benlik saygısı ve kendini sabotaj eğilimi arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilirken; öz yeterlilik ile kendini sabotaj eğilimi arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolüne ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, ilk aşamada, öz yeterliliğin kendini sabotaj eğilimi üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç literatürdeki diğer araştırmalarla paralellik göstermektedir (Stewart ve George-Walker, 2014; Coudevylle vd., 2008). Bunun anlamı, araştırmaya katılan öğrencilerin öz yeterlilik düzeylerinin artmasının, kendini sabotaj eğilimlerini azaltmakta olduğudur. Kişinin yapabileceklerine ilişkin algısı yükseldikçe, diğer bir ifade ile kendisi hakkındaki farkındalığı arttıkça, başarıyı içselleştirip başarısızlıkları dışsallaştırmaya yönelik eğilimi düşüş göstermektedir. Böylece kendini ve durumları daha gerçekçi, objektif değerlendirebileceği söylenebilir.

İkinci aşamada, öz yeterlilik ile kendini sabotaj arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü araştırılmıştır. Yapılan aracılık testi sonucunda, öz yeterlilik ile kendini sabotaj arasındaki ilişkide benlik saygısının tam aracı değişken rolü oynadığı tespit edilmiştir. Öz yeterlilik algısının, benlik saygısını artırdığı bunun da kendini sabotaj eğilimini azalttığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, literatürde bulunan, öz yeterlilik algısının benlik saygısını artırdığına (Bandura, 1997; Gardner ve Pierce, 1998) ve benlik saygısının kendini sabotaj eğilimini azalttığına (Prapavessis ve Grove, 1998; Elmas ve Aşçı, 2017; Coudevylle vd., 2008) yönelik araştırma bulguları ile paralellik

göstermektedir. Öz yeterlilik ile kendini sabotaj eğilimi arasındaki ilişkileri inceleyen daha önceki araştırmalardan farklı olarak, iki değişken arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolüne ilişkin bulgular sunan ilk araştırma olması, bu çalışmanın katkılarında biri olarak kabul edilebilir. Ayrıca, birbirleriyle ilişkili ancak birbirlerinden farklı kavramlar oldukları belirtilen (Gardner ve Pierce, 1998) ve temel öz değerlendirme özelliklerinin alt boyutları (Judge ve Bono, 2001) olarak kabul edilen benlik saygısı ve öz yeterlilik değişkenleri arasındaki öncüllük ilişkisinin tespit edilmesi de bir diğer anlamlı katkı olarak düşünülebilir.

Örnekleme ile bağlantılı olarak, kendini sabotaj eğilimi bu çalışmada akademik başarı ile ilişkili olarak düşünülebilir. Örneğin, herhangi bir dersin sınavı için hazırlık yapmayı son dakikaya kadar erteleyerek ya da hiç çalışmayarak kendini davranışsal olarak sabote eden bir öğrenci, dersten geçmeyi başarması halinde bu durumu içselleştirerek kendini iyi hissedebilir. Daha da öteye giderek, çevresine çalışmadan da başarılı olduğuna dair bir imaj çizmeye yönelebilir. Tıpkı örnekteki öğrencinin, aynı dersti geçmek için uzun saatler çalışan arkadaşlarının yaşadığı gibi, iş hayatında benzer şekilde davranış sergileyen bir bireyin de çalışma arkadaşlarının örgütsel adalet algısı, bu durumdan zarar görecektir. Her öğretim kurumunda öğrencilerin mevcut sınav sistemi haricinde yöntemlerle ödüllendirilmesine müsaade edilmemekle birlikte, örgütlerde böyle durumların önlenmesi adına sonuçtan ziyade süreç odaklı performans değerlendirme tekniklerinin kullanılabilirliği bilinmektedir. Bununla birlikte, bazı yazarlar, kendini sabotaj eğilimi yüksek olanların hırslı davranarak daha yüksek performans gösterebildiklerini iddia etmektedir (Akın vd., 2011). Bu çalışmanın aksine; Shin ve Park (2018) Koreli çalışanlar ile yaptıkları bir araştırmada, çalışanların kendilerini sabotaj stratejilerinin kişilerarası ilişkileri olumlu yönde etkilemediğini tespit etmişlerdir. Javidan, Hossein Khanzadeh ve Abolghasemi (2018)'nin İranlı üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir araştırmada ise, bilişsel eğitimler ile öğrencilerin kendilerine sabotaj eğilimlerinin azaltılabileceği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, gelecek çalışmalarda, kendini sabotaj stratejilerinin kişilik özellikleri ve demografik faktörler ile ilişkileri derinlemesine araştırılabilir. Örneğin, Stewart ve George-Walker'ın (2014) öğrenciler üzerinde yaptıkları araştırmada, mükemmeliyetçilik ile kendini sabotaj arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu; ayrıca dış kontrol odaklı bireylerin kendini sabotaj eğilimlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar kültürün ve yetiştirme tarzının kendini sabotaj stratejileri üzerindeki etkilerini merak konusu haline getirmektedir. Dolayısıyla gelecek çalışmaların bu yönde yapılandırılması faydalı olacaktır.

Bu araştırmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. Araştırma bir kamu üniversitesinde ve tek fakültede öğrenim gören öğrenciler ile yapılmıştır. Bu nedenle, sonuçların genellenebilmesi için farklı üniversitelerden ve fakültelerden öğrencilerden toplanan veriler ile yapılacak araştırmalar faydalı olacaktır. Bununla birlikte, çalışma hayatındaki bireylerin kendini sabotaj eğilimlerini belirlemek için farklı sektörlerden çalışanlar ile yapılacak araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu araştırma kesitsel veriler ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilikteki sabotaj eğiliminin ileriki yaşlarda ve çalışma yaşamında değişip değişmediğini tespit edebilmek için boylamsal çalışmaların tasarlanması bu alandaki literatüre önemli katkılar sağlayabilir. Derinlemesine veri elde edebilmek ve katkı sağlayabilmek için odak grup görüşmeleri de yapılabilir.

Kaynakça

- Akın, A., Abacı, R., & Akın, Ü. (2011). Self-handicapping: A conceptual analysis. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1155-1168.
- Akın, A. (2012). Kendini sabotaj ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 176-187.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Bandura, A. (2010). Self-efficacy. I. B. Weiner, & W. E. Craighead (Ed.), *The Corsini encyclopedia of psychology* içinde (s.1534-1536). New York: Wiley.
- Baron, R. M. & D. A. Kenny (1986). The moderator mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Barutçu Yıldırım, F., & Demir, A. (2019). Self-Handicapping Among University Students: The Role of Procrastination, Test Anxiety, Self-Esteem, and Self-Compassion. *Psychological reports*, 1-19.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1-44.
- Berglas, S., & Jones, E. E. (1978). Drug choice as a self-handicapping strategy in response to noncontingent success. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(4), 405-417.
- Bleidorn, W., Arslan, R. C., Denissen, J. J. A., Rentfrow, P. J., Gebauer, J. E., Potter, J., & Gosling, S. D. (2016). Age and gender differences in self-esteem-A cross cultural window. *Journal of Personality and Social Psychology*, 111(3), 396-410.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (2nd ed.). New York: Routledge Academic.
- Chemers, M. M., Hu, L., & Garcia, B. F. (2001). Academic self-efficacy and first-year college student performance and adjustment. *Journal of Educational Psychology*, 93(1), 55-64.
- Chen, Z., Sun, K., & Wang, K. (2018). Self-esteem, achievement goals, and self-handicapping in college physical education. *Psychological Reports*, 121(4), 690-704.
- Coudeville, G., Martin Ginis, K., & Famose, J.-P. (2008). Determinants of selfhandicapping strategies in sport and their effects on athletic performance. *Social Behavior and Personality*, 36, 391-398.
- Çuhadoroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

- Del Mar Ferradás, M., Freire, C., Rodriguez, S., & Piñeiro, I. (2018). Self-handicapping and self-esteem profiles and their relation to achievement goals. *Anales de psicología/ Annals of psychology*, 34(3), 545-554.
- Duffy, R. D. (2010). Sense of control and career adaptability among undergraduate students. *Journal of Career Assessment*, 18(4), 1-11.
- Elmas, A. G., & Aşçı, F. H. (2017). Sporcularda kendini sabotaj: Benlik saygısı, başarı hedefleri ve başarısızlık korkusunun rolü. *Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences*, 9(3), 108-117.
- Gardner, D.G. & Pierce, J. L. (1998). Self-esteem and self-efficacy within the organizational context. *Group & Organization Management*, 23(1), 48-70.
- Hirt, E. R., McCrea, S. M., & Boris, H. I. (2003). "I know you self-handicapped last exam": Gender differences in reactions to self-handicapping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 177-193.
- Javidan, S., Hossein Khanzadeh, A. A., & Abolghasemi, A. (2018). Effectiveness of Meta-Cognitive Skills Training on Self-Handicapping and Self-Efficacy of Students. *Iranian Rehabilitation Journal*, 16(1), 69-76.
- Jones, E. E., & Berglas, S. (1978). Control of attributions about the self through self-handicapping strategies: The appeal of alcohol and the role of underachievement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 4(2), 200-206.
- Jones, E. E., & Rhodewalt, F. (1982). The-self handicapping scale. (Available from Frederick Rhodewalt, Dept. of Psychology, University of Utah, Salt Lake City, UT 84112).
- Judge, T. A., & Bono, E. (2001). Relationship of core self-evaluations traits—self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control, and emotional stability—with job satisfaction and job performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 86(1), 80-92.
- Kline, R. B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: Guilford Press.
- Lane, J., & Lane, A. M. (2001). Self-efficacy and academic performance. *Social Behavior and Personality*, 29(7), 687-694.
- Lane, J., Lane, A. M., & Kyprianou, A. (2004). Self-efficacy, self-esteem and their impact on academic performance. *Social Behavior and Personality*, 32(3), 247-256.
- Leary, M. R., & Shepperd, J. A. (1986). Behavioral self-handicaps versus self-reported handicaps: A conceptual note. *Journal of Personality and Psychology*, 51(6), 1265-1268.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Larkin, K. C. (1986). Self-efficacy in the prediction of academic performance and perceived career options. *Journal of Counseling Psychology*, 33(3), 265-269.

- Marsh, H. W., & O'Mara, A. (2008). Reciprocal effects between academic self-concept, self-esteem, achievement, and attainment over seven adolescent years: Unidimensional and multidimensional perspectives of self-concept. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(4), 542-552.
- Martin, G., Richardson, A. S., Bergen, H. A., Roeger, L., & Allison, S. (2005). Perceived academic performance, self-esteem and locus of control as indicators of need for assessment of adolescent suicide risk: Implications for teachers. *Journal of Adolescence*, 28, 75-87.
- Martin, K. A., & Brawley, L. R. (2002). Self-handicapping in physical achievement settings: The contributions of self-esteem and self-efficacy. *Self and Identity*, 1(4), 337-351.
- Mello-Goldner, D., & Jackson, J. (1999). Premenstrual syndrome (PMS) as a self-handicapping strategy among college women. *Journal of Social Behavior & Personality*, 14(4), 607-616.
- Multon, K. D., Brown, S. D., & Lent, R. W. (1991). Relation of self-efficacy beliefs to academic outcomes: A meta analytic Investigation. *Journal of Counseling Psychology*, 38(1), 30-38.
- Orth, U., & Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 381-387.
- Pierce, J. L., Gardner, D. G., & Crowley C. (2015). Organization-based self-esteem and well-being: Empirical examination of a spillover effect. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 25(2), 181-199.
- Prapavessis, H., & Grove, R. (1998). Self-handicapping and self-esteem. *Journal of Applied Sport Psychology*, 10(2), 175-184.
- Pulford, B. D., Johnson, A., & Awaida, M. (2005). A cross-cultural study of predictors of self-handicapping in university students. *Personality and Individual Differences*, 39(4), 727-737.
- Rhodewalt, F., & Hill, S. K. (1995). Self-Handicapping in the classroom: The effects of claimed self-handicaps on responses to academic failure. *Basic and Applied Social Psychology*, 16(4), 397-416.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent: Self-image*. Princeton: Princeton University Press.
- Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized self-efficacy scale. J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston (Ed.), *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* içinde (s. 35- 37). Windsor, England: NFER-NELSON.
- Shin, H., & Park, S. W. (2018). Perception of Self-handicapping behavior in the workplace: Not that great. *Current Psychology*, 1-9.

- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological Methodology*, 13, 290–312.
- Stewart, M. A., & De George-Walker, L. (2014). Self-handicapping, perfectionism, locus of control and self-efficacy: A path model. *Personality and Individual Differences*, 66, 160-164.
- Thomas, C. R., & Gadbois, S. A. (2007). Academic self-handicapping: The role of self-concept clarity and students' learning strategies. *British Journal of Psychology*, 77, 101-119.
- Tice, D. M., & Baumeister, R. F. (1990). Self-esteem, self-handicapping, and self-presentation: The strategy of inadequate practice. *Journal of Personality*, 58(2), 443-464.
- Van Vianen, A. E. M., Klehe, U. C., Koen, J., & Dries, N. (2012). Career adapt-abilities scale Netherlands form: Psychometric properties and relationships to ability, personality, and regulatory focus. *Journal of Vocational Behavior*, 80, 716-724.
- Yeşilay, A., Schwarzer, R., & Jerusalem, M., (1997). *Genelleştirilmiş Özyetki Beklentisi*. Erişim adresi: <http://userpage.fu-berlin.de/~health/turk.htm>, (05.11.2018).
- Zuckerman, M., Kieffer, S. C., & Knee, C. R. (1998). Consequences of self-handicapping: Effects on coping, academic performance and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1619-1628.